

Милосав Славно Пешић

ВРЕМЕ ДРУГАЧИЈИХ ЧУДА

ГРОЗДАНА ОЛУЈИЋ, Седефна ружа у друге бајке, Младост, Загреб, 1979. год.

»Био једном...« тако почињу многе бајке које су, кроз генерације, ресиле детињство, чиниле га пријатним, пуним, необичним, лепим и чудесним, уводиле мале читаоце (мале по израсту, велике по неситости за знаковљем писма) у безмерни свет усијавајући им машту.

И мада је писање бајки чин преобраћања јаве, преобликовања света, стваралачки чин лепоте, модерно доба, захуктали темпо живљења, издиже се пред писцем бајки као бедем. Због тога је у нашем времену, времену телевизије, сателита, суперсоничних ваздушних лаба, интерконтиненталних ракета, времену савремених, небројених, а а до скоро незамисливих, чуда у која су упрте широм отворене очи најмлађих, све мање писаца бајки. Они спадају у најређа чуда савременог света. И највећа.

Све теже се писац одлучује да своју машту и дар стави у службу дечијег света. Деца више нису што су негда била, бајке не могу да буду што су до сад биле.

Али, као што је свету потребна сунчева светлост тако су деци неопходне бајке. »Дубља значења крију се у бајкама што сам их чуо у детињству,« записао је славни немачки песник Шилер, »него у истинама којима ме је живот научио«. Бајке на децу делују инспиративно

док је њихов утицај на формирање личности, а у многим случајевима и на будући позив, веома значајан и присутан. Чарлс Дикенс, поменимо још једног чије име светли кроз време, и кад је стекао светску славу није заборавио да истакне утицај бајки.

»Био једном...« почетак је многих, небројених, бајки што су, кроз векове, генерацијама најмлађих, кроз забаву, ненаметљиво говоре о поштењу и праведности, о лепоти и доброти, о злу, па и сама, гласовита, браћа Грим овако почињу незаборавне, вечне бајке које су пре дано, годинама, скупљали и записивали.

»У старо доба« приповедају браћа Грим у бајци »Жабљи цар«, »кад су се жеље још испуњавале, жевео је један цар чије су све три кћери биле лепе, али је најмлађа била толико лепа да се и само сунце, које се одишта свега нагледамо, чудило« и тако радњу приче смештају у давно време којег се више нико не сећа јер су се у њему »жеље још испуњавале«. А од тог времена, чије седине, осим преко прича, не досегаше до нас, до данас, проредише се писци бајки, творци најлепшег што може детету, осим родитељске љубави, да буде дружено.

Том ретком и драгоценом соју писаца бајки књигом »Седефна ружа...« придружује се

(Ивани Брлић Мажуранић, Григору Витезу, Десанки Максимовић, Бранку Ђошићу, Бранку В. Радичевићу, Стевану Раичковићу) и Гроздана Олујић, стваралац којег смо до сада знали као аутора првих омладинских романа у нас.

Овде треба одмах указати на разлику између негдањих бајки других писаца и ових, наших, проистеклих из пера и раскошне маште Гроздане Олујић. Док, рецимо, малочас поменута, браћа Грим, по правилу, почињу устаљеним клишеом »У старо доба...« или »Био једном...« Гроздана Олујић радњу већине својих бајки смешта у садашњост, у оном часу када се прича и дешава. Тако је димензија времена, димензија прошлости, коју, најчешће, дете не идентификује као стварносну, сажета у збивању, сабијена у приповедачки час. И док други бајкари у своје скаске, под плаштом, давнине и патине, уводе чуда сваколика, потом читаву владарску хијерархију, Гроздана Олујић многе бајке испреда од свакодневних нити живљења, од пређе која лако, неосетно, обмотава децју машту и децу опредељује за позитивне јунаке, поистовећује их, шлемени, остављајући трагове који ће обликовати и сам децји карактер.

»Корачала млада жена улицом, а за њом се и велико и мало освртало. Такав је сјај и таква радост из ње избјјала да се чинило — сунчана зрака се у Лепотицу претворила. Не иде, већ трепери. Помишљајући на мужа и малог сина сама се сопственом духу рабају...«

Почетак бајке »Огледало« Гроздане Олујић има додирних места са Гримовим »Жабљим царем или Грозденим Хајрихом« по преобиљу лепоте, која, ако не доминира свим бајкама света а она, бар, на крају искључа на површину, и по, сасвим слободно се може рећи, еlegantном стилу. Овај, префињени стил, праћен, дабоме, пробраним рачунима код Гроздане Олујић је сталан, присутан и ненаметљив док се код браће Грим уочава тек у преводу Бранимира Живојиновића. И док браћа Грим, по традицији, у бајке (па и поменућу) уводе и прате, као и Ханс Кристијан Андерсен, краљеве и

цареве, принцезе и принчеве, докле Гроздана Олујић, тек у појединим скаскама, што су изузетак, посеже за високим друштвом, док већину јунака срећемо у, одиста, нешто измењеним, несвакодневним, околностима али, ипак, у реалнијем свету. Тако долазимо до парадокса: реалне бајке! Наравно, парадокс је привидан јер је та реалност нешто померена, прилагођена захтевима децјег света и поимања стварности. Управо је »Огледало« карактеристични одраз реалног а бајколиког код Гроздане Олујић. »Корачала млада жена улицом, а за њом се и велико и мало освртало...« Дакле, сасвим могућа слика, штавише, честа: корача млада жена улицом. Ни гором, ни долом, ни пространим, бљештавим, одајама дворца, ни велелепним, миомирисним вртovima, већ просто, напросто, улицом. Међу нама је. »А за њом се и велико и мало освртало«. Шта може да буде једноставније и мање бајколико а толико у бајци? Није ли то, кроз причу, сам живот иштегао улицом? »Помишљајући на мужа и малог сина сама се сопственом духу радује...« Овом реченицом писац већ указује на промене које ће уследити. Није, значи, све једноставно као што, на први поглед, изгледа.

Истина је: бајке Гроздане Олујић имају два слоја; један је ту да забави, угоди, да уљушка читаоца, други је дубљи, захтева аналитичност, пажњу, разоткривање, на изглед, обичних, свакодневних призора. Узмимо знању реченицу: »Помишљајући на мужа и малог сина сама се сопственом ходу радује, кад, на једном, као укопана застаде Лепотица и сенка јој пређе преко лица...« У првом слоју нема ничег необичног, узнемирујућег. Чак ни то што је Лепотица застала као укопана, што јој је сенка прешла преко лица, малом слушаоцу или читаоцу не мора много да каже, мада, истини за вољу, писац и овим слојем даје дискретне знаке промене. Други слој јасно показује да је реч о продужењу врсте која Лепотици при помисли на »Муснагу, вољу и лепоту па је и сопствени ход, ход ка продужењу жа и малог сина« даје смирену

ПРЕСТА
ОГРОСА

радује. И, као у животу, у бајкама Гроздане Олујић није све по мери читаоца, па Лепотица застаје као укопана кад угледа старицу, кад угледа пролазност, кад схвати, у трену, сву ништавност људског бића. Може ли доброта, вероватно је помислила, да ублажи суровост пролазног, затим старицу узме »за руку и преведе преко улице, као да је по уском брвну набујале реке преводи«. Бајке Гроздане Олујић искључују случајност па тако и поређење »као да је по уском брвну набујале реке преводи« има сасвим јасно значење: пут ка добру и исправном животу је узан! Омакне ли се човек у набујалој реци ће се наћи. А, опет: ко старици помаже, преко улице брижно и безбедно води, ко јој улива сигурност? Лепотица, или, другим речима, младост. И старица се, са захвалношћу предаје, препушта се јер осећа да је то циклични закон живљења.

»Седефна ружа...« Гроздане Олујић није сачињена, како би се из (пуног) наслова могло закључити, само од бајки. Ова књига је, заправо, мали антологијски избор текстова за децу (при чему, како записа Исидора Секулић о Андерсоновим бајкама, читају их деца и мисле да је то само за децу, читају одрасли и мисле, строго узевши, ово је само за одрасле, читају филозофи и врте главом: ово је причица, па у причи песма, па у песми зрно динамита, а у сред динамита љубав, љубав која све побеђује) почев од бајки у елементарном облику («Седефна ружа», »Златокоса«, »Варалица и Смрт«), преко сатире («Човек који је тражио своје лице«

»Крилати Белко«, »О папагајима и овцама) до басни («Белутак«, »О капљици и цвету«).

Мада, повремено, кроз текстове Гроздане Олујић из књиге »Седефна ружа...« промину неизбежна бајкарска чуда, зачаране лепотице) принцезе, немуршти говор, телекинеза, ипак дух модерног доба протиче кроз њих, дајући, тако, свему значење збиљског. Гроздана Олујић поручује кроз своје бајке да је стасало време другачијих чуда. »У шуми од бетона расту стаклене луле... Птице зазиру од ње, ветрови је се плаше а кључа нема...« или »Високо изнам земље, као котаричице о небо окачене, њишу се градске куле...« или »Све прљавији бивао је град, туго црна!... Чинило се да је и снег који пада прљав...« или »Тамо где престаје град а почињу куктурушишта бацају људи старе и непотребне ствари...« Тај урбани свет, та свакодневница којој се придружују еколошки проблеми, потка су из које Гроздана Олујић тка своје бајке.

Појавом »Седефне руже...« добио смо сасвим ново, модерно штиво које се донекле ослања на традиционални прилаз када је реч о бајкама, потом на искуства Јакоба и Вилхелма Грима, Ханса Кристијана Андерсена, Џемса Метју Барија, Луиса Керола, Антоана Сент Егзиперија, оних, значи, пробраних и великих имена која су за потомство скупљала или писала бајке и тиме, без спора, задужила човечанство, али књига Гроздане Олујић није само наставак утргог пута и једноставна примена искуства већ и сигурна и зналачка надградња.